

Nye trender i norsk friluftsliv

– utvanning eller forsterkning av gamle mønstre og idealer

Annette Bischoff og Alf Odden, Høgskolen i Telemark, Institutt for Idretts- og friluftslivsfag

Innlegg på FRIFO,s konferanse Forskning i Friluft, Øyer 19-20.11. 2002

De siste fem årene har det vært en del oppmerksomhet rundt utviklingen innen norsk friluftsliv. Dette er et problemområde som har engasjert store deler av det norske friluftslivsmiljøet og det er mange og viktige spørsmål som svirrer i luften. Er norsk friluftsliv virkelig i ferd med å endres, og i så fall på hvilken måte? Hva kan årsaken til eventuelle endringer være, og på hvilken måte stiller dette nye seg i forhold til den etablerte friluftslivstradisjonen?

For det første har vært en diskusjon i forskningsmiljøene om det er stabiliteten eller endringene som er de mest framtrede trekkene ved aktivitetsmønsteret i norsk friluftsliv. På grunnlag av landsomfattende friluftslivsundersøkelser fra perioden 1970-1996, mener Vorkinn et.al (1997) og Bischoff & Odden (1999) å se tegn til at ungdom i økende grad slutter opp om nye og mestringsrelaterte aktiviteter som sykling i naturomgivelser og skikjøring i alpinanlegg, mens oppslutningen om bærplukking og skiturer i skogen var på vei ned. Dette ble imidlertid imøtegått av Teigland (2000) som med grunnlag i en panelstudie fra 1986 og 1999, hevdet at stabiliteten i aktivitetsmønsteret var det klart mest framtrede trekket.

Det har også vært en del diskusjon rundt årsakene til de endringer noen mener å ha registrert. Bischoff & Odden (1999, 2000) knytter endringene opp mot sosiale og kulturelle prosesser i det seinmoderne samfunn. Vorkinn et. al (1997, 2000) knytter endringen mer opp mot den generelle moderniseringen av samfunnet i form av velstandsøkning, økte fritidstilbud og endret alderssammensetning i befolkningen. Mens Skogen (1994, 1999) bemerker at selv om modernitetsprosessene er aktive, er de gamle klasserelaterte skillelinjene fortsatt godt synlige innen norsk friluftsliv. Vi er ikke i tvil om at det er mange og sammensatte faktorer som virker inn på aktivitetsmønsteret i norsk friluftsliv, men vi mener fortsatt å kunne konstatere at det har skjedd endringene og at disse er tydeligst innenfor ungdomsgruppen.

På grunnlag av nye data for utviklingen av friluftslivet de siste fem årene, vil vi i dette innlegget å drøfte endringer i aktivitetsmønsteret. Her er et av de mest iøynefallende endringene er knyttet til ungdommens friluftsliv, ettersom omkring 25 % av ungdomsgruppen driver med nye aktiviteter som frikjøring, terrengsykling, elvepadling, kiting og lignende. Vi ønsker å rette søkelyset på hvorvidt de nye aktiviteter representerer et brudd med det vi oppfatter som det tradisjonelle friluftsliv eller om de nye aktivitetene bygger videre og kanskje forsterker sentrale ideal fra det tradisjonelle friluftsliv. I innlegget bruker vi frikjøring som utgangspunkt for drøftingen. Datamaterialet er basert på Statistisk sentralbyrås Levekårsundersøkelse fra 2001 samt et intervju med en av Norges fremste frikjørere.

Vårt utgangspunkt for å forstå og tolke hva det er som skjer i ungdomsgruppen er basert på den generelle ungdomsforskning gjennom de siste 15 årene.¹ Det synes helt tydelig at for den enkelte innebærer det at være ung i dag at man skal i gang med et stort arbeide med at finne ut av hvem man er og hva man vil med livet sitt. Dagens ungdom er tvunget til å velge på en helt annen måte enn ungdom var tidligere og de er tvunget til å orientere seg i en verden hvor mulighetene er uendelige og valgene tilsynelatende frie, men likevel begrensede. Valgene omfatter alle livsområder og selv kroppen er blitt gjenstand for et valg forstått på den måten at unge for eksempel velger hvordan de vil forme kroppen gjennom trening eller hvordan de vil utstille den gjennom klesstil. Kroppen er blitt en viktig del av identitetsskapelsen i ungdomskulturen. Den måten vi bruker kroppen og det vi uttrykker gjennom vår kropp er preget av valgets kvaler – vi tvinges til å forholde oss til og velge mellom et utall av muligheter og møtes samtidig av like mange begrensninger. Her er det viktig å understreke at dobbeltheten ligger i at det jo kun er en kulturell og bevissthetsmessig frisetting, for i de materielle ulikheter og lovmessigheter er det ikke store forandringer. (Simonsen 2000) Det betyr også at det er forskjell på hvilke livsområder som er mest anvendelige som rom for å prøve ut meningstydninger, ulike sider av identiteten, å forstå seg selv, å finne holdninger og begrunnelser.

I den sammenhengen fremstår fritiden som et av de livsområder, hvor den enkelte har stor mulighet for å velge og bestemme selv. Det er grunn til å tro at mange unge velger fritidsaktiviteter som er med til å skape grunnlag for og bli en del av deres identitet. Valget av

¹ Her støtter vi oss til ungdomsforskere som Beck, Berkaak, Drotner, Frønes, Gudmunson, Stafseng, Øya, Fornäs, Ziehe.

fritidsaktivitet setter fokus på den mening og betydning aktiviteten har for den enkelte. Gjennom fritidsaktiviteten kan den enkelte fortelle historien om seg selv; den tradisjonelle fottur i fjellet forteller en helt annen historie enn frikjørerens flyt ned gjennom bratte renner i Hurrungane.

Utviklingstrekk i aktivitetsmønsteret 1970-2001

Ser en på hvordan oppslutningen om en del av friluftslivsaktivitetene har utviklet fra 1970 og frem til 2001² er både stabiliteten og endringene tydelige trekk.

Ser vi på skiturer i fjellet og i skogen har disse hatt en forholdsvis stabil oppslutning for befolkningen som helhet. Når det gjelder ungdomsgruppen har det vært en viss nedgang den siste tiden, i alle fall når man sammenlikner med toppårene i 1993 og 1996.

Fotturer i fjellet og i skogen har hatt en betydelig vekst siden 1970 tallet. Dette gjelder også for ungdom, men veksten har ikke vært like sterk som for befolkningen som helhet.

Når vi ser befolkningen under ett, har de to høstingsaktivitetene bær og sopplukking og fiske hatt en noe ulik utvikling. Oppslutningen om fiske har vært rimelig stabil, mens det kan registreres en viss nedgang når det gjelder bær og sopplukking. For ungdomsgruppen er det derimot en merkbar nedgang for begge disse aktivitetene.

Sykling og bruk av alpinanlegg har hatt en sterk vekst tidlig på 1990 tallet. De siste årene har veksten stoppet opp og gått noe tilbake i forhold til topp året i 1996. Dette gjelder for alle aldersgrupper.

I 2001 undersøkelsen fra Statistisk Sentralbyrå ble det også stilt spørsmål om deltakelsen i rekke mindre aktiviteter som er vist i tabell 1. Dessverre er få av disse aktivitetene registrert i de tidligere undersøkelsene slik at det er vanskelig å få et bilde av utviklingen. Mye tyder likevel på at det meste av oppslutningen om flere av disse aktivitetene har kommet til de siste 5-10 årene.

² se vedlagte tabell

Tabell 1 Oppslutningen om ulike ”nye” aktiviteter i 2001 (N=1925)

Aktivitet	Oppslutning i % Hele befolkningen	Oppslutning i % Ungdom 16-24 år
Terrengsykling	12.4	15.1
Frikjøring ved anlegg	4.6	19.2
Frikjøring i fjellet	2.9	9.6
Fjellklatring	2.0	6.7
Brevandring	1.2	2.9
Juvvandring	0.9	3.2
Rafting	1.8	4.3
Elvepadling	0.9	4.0
Skiseiling	0.4	1.1
Hundekjøring	0.9	1.6
Snøscooter	6.0	11.9

Det mest i øynefallende med sammenstillingen i tabell 1 er at oppslutningen om alle aktivitetene er til dels mye høyere blant ungdom. Dette i klar kontrast til oppslutningen til tur- og høstingsaktivitetene, hvor ungdom nå er den minst aktive gruppen. Riktignok har de fleste av de nye aktivitetene liten oppslutning, men aktiviteter som terrengsykling og frikjøring begynner å få et merkbart omfang.

I denne sammenhengen er det interessant å se på den totale oppslutningen om de nye og mestringsorienterte aktivitetene både blant ungdom og befolkningen som helhet.

Dersom vi lar nye aktiviteter omfatte; de to frikjøringsaktivitetene, fjellklatring, juvvandring, rafting, elvepadling og skiseiling vil den totale oppslutningen blant aldersgruppen 16-24 år ligge på 25.2%, mens den ligger på 9.0% for hele befolkningen.

Ungdommens friluftsliv er altså ikke helt som friluftslivet var en gang (på 70 og 80-tallet)... Hovedinntrykket er at de etablerte aktivitetene holder stand, men at norsk friluftsliv har fått en tilvekst av aktiviteter som skiller seg noe ut fra det vanlige turfriluftslivet. Det mest iøynefallende er som sagt de nye spektakulære mestringsorienterte aktiviteter som frikjøring,

elvepadling, terrengsykling, skiseiling, juvvandring, surfing med og uten kite. Gjennom de seneste tiår har den litt eldre generasjon sett med bekymring på ungdommens friluftsliv. En bekymring som har vært preget av at voksne kanskje er tilbøyelige til at mene at de holdningene og idealene som gjorde dem til utmerkede mennesker, bør kopieres av ungdommen slik at de også kan bli utmerkede mennesker. Innen friluftslivskulturen har holdninger og ideal knyttet til natur og miljøvern og naturopplevelse, gjerne omsatt til innlevelse, forståelse og ansvar for natur, vært sentrale. Dagens nye aktiviteter fremstår ganske annerledes enn det vi tradisjonelt har oppfattet som friluftsliv. Det er likevel et åpent spørsmål om ungdommens friluftsliv er noe helt annet. Kanskje bærer det i seg idealer og mønstre fra det tradisjonelle friluftslivet og på sitt vis utvider idealene og beriker det tradisjonelle friluftslivet. Men det kan også tenkes at dette friluftslivet utvanner og bryter ned viktige kulturelle og nasjonale verdier.

Levekårsundersøkelsen gir oss noen perspektiver som vi i det følgende vil reflektere over og gi noen bud på årsakene til. Vi vil bruke frikjørene i fjellet som eksempel, men mener absolutt at funnene herfra kan overføres til de andre nye ungdomsaktiviteter og samlet sett gi en bedre forståelse for mening og ideal knyttet til ungdommens friluftsliv.

Om frikjøring og frikjørere i Norge

Selv om middelaldersagnet Heming Unge stod ned stupbratte fjellsider på ski og Sondre Nordheim var kjent for sine uvyrdslåmer, må likevel frikjøring sies å være et relativt nytt fenomen i Norge. Med dette mener vi ikke å si at gleden over å mestre skiene ned en bratt utforkjøring er noe nytt, men at verken omfanget eller stedene det kjøres kan sammenliknes med tidligere tider. Noe særlig omfang fikk denne aktiviteten heller ikke før telemarksbølgen kom på midten av 1980 tallet. Da ble egnet skiutstyr lettere tilgjengelig, og en gammel teknikk og tradisjon for løssnøkjøring fikk ny aktualitet. Siden dette har telemarksutstyret gjennom gått en rivende utvikling, snøbrettet kom for fullt i løpet av 1990 tallet og de siste årene har også alpinskiene fått sin renessanse til fjellbruk. I dag finnes det derfor god tilgang til utstyr som gjør det mulig å kjøre bratt og vanskelig selv uten ekstreme skiferdigheter.

Selv om aktiviteten fortsatt har et relativt lite omfang i forhold til tradisjonelle vinteraktiviteter, er den i vekst og er sterkt synlig både i media og ute i terrenget. I dag foregår

frikjøring i tilknytning til nær sagt alle alpinanlegg i Norge med kanskje Hemsedal, Oppdal og Narvik som de best kjente. Her tar man heisen opp, men selve nedrennet kan ligge ganske langt fra heistraseen. Det vanligste er likevel at nedrennet legges i terrenget rett i nærheten av heisen. Rundt i fjellet har også mange fjellsider og renner hatt besøk av frikjørere de siste årene. Etter en fin vårhelg i for eksempel Vest-Jotunheimen vil det være kjørespor i mange flanker og snørenner. I fjellet har frikjøringen en glidende overgang mot turfriluftslivet. Oppe i Vest Jotunheimen overnatter utøverne ofte flere dager i telt og de må gå lange og krevende turer opp, før de kan kjøre ned. For enkelte er riktig nok dette kun transport som gjerne kunne vært gjort unna med helikopter, mens for andre er turen og opplevelsen av fjellet en minst like viktig del av aktiviteten.

Vi vil for ordens skyld gjøre oppmerksom på at frikjørings begrepet i dette innlegget omfatter kjøring på både telemarksski, alpinski (skibestigningsski) og snowboard. Samt at begrepet omfatter både de som kjører på fjellet hvor du må gå opp før du kjører ned, og de som kjører i tilknytning til alpinanlegg, hvor en heis sørger for deler av transporten opp.

Det er imidlertid viktig å slå fast at friluftsliv har betydning *også* for unge frikjørere. Levekårsundersøkelsen viser nettopp at friluftslivets posisjon som fritidsaktivitet er viktigere for de som driver med frikjøring i fjellet enn den er både for de som driver med skiturer i fjellet og for friluftslivsutøverne samlet sett. Hele 93 % av frikjørerne angir at friluftsliv er en viktig fritidsaktivitet mot 87 % av de som går skitur i fjellet og 84% av friluftslivsutøverne samlet sett³. Når vi i tillegg ser på frikjørernes oppslutning om Den Norske Turistforening fremstår et bilde av en gruppe unge mennesker som på ingen måte bryter fullstendig med tradisjonen heller tvert imot. Som det går fram av tabelltabell 2 er disse frikjørerne langt oftere medlemmer av Den Norske Turistforening enn utøverne av de andre aktivitetene. Faktisk har frikjøring i fjellet den høyeste medlemsandelen av samtlige aktiviteter som er med i denne undersøkelsen.

³ se tabell 2 i vedlegget

Tabell 2 Andel medlemmer i Den Norske Turistforening innen aktivitetene frikjøring ved anlegg, frikjøring i fjellet, kjørt i alpinanlegg og skitur i fjellet.

	Frikjøring ved anlegg	Frikjøring i fjellet	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
Medlem i Den Norske Turistforening	18	37	13	20

Nå er vi godt klar over at friluftslivsbegrepet inneholder rom for tolkning noe som innebærer at en på bakgrunn av disse tallene alene, ikke kan konkludere med tradisjonen videreføres uendret. Derimot gir tallmaterialet god grunn til å gå dypere inn i hva som egentlig skjuler seg av holdninger og idealer blant frikjørere.

Som det går fram av tabell 3 er frikjøring er en aktivitet som domineres av yngre utøvere i langt større grad enn de andre vinteraktivitetene. Gjennomsnittsalderen for frikjørere ligger da også på 24 år, mens den for kjøring i alpinanlegg og skiturer i fjellet er på henholdsvis 32 og 43 år. Menn er også mer aktive frikjørere enn kvinner med en andel på henholdsvis 69% og 31%.

Tabell 3. Prosentvis andel av ulike aldersgrupper i aktivitetene frikjøring, kjøring i alpinanlegg og skitur i fjellet.

	Frikjøring	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
16-24	54	36	16
25-34	38	26	20
35-44	6	18	24
45-64	2	10	33
65-79	0	1	7

Frikjørerenes oppslutning om ulike motiv for friluftslivsutøvelse⁴

Selve naturopplevelsen har vært et av de sentrale punktene som igjen og igjen trekkes frem i den pågående diskusjon om hvorvidt de nye aktivitetene var friluftsliv eller ei. Vi har hatt en forestilling om at naturen og opplevelsen av naturen mister sin betydning med de nye aktivitetene, at naturen reduseres til en kulisse og en arena for ekstrem selvfokusering. Der er imidlertid ettervert flere ting som peker på at denne oppfatning i beste fall er unyansert. Levekårsundersøkelsen viser at motiver som at få oppleve naturens stillhet og fred, å få oppleve landskap og stemninger i naturen og å oppleve samhørighet med naturen fortsatt er meget viktige motiv blant frikjørere i fjellet (tabell 4). Mens oppslutningen er markert lavere for gruppen frikjøring ved anlegg, til og med lavere enn for kjøring i anlegg.

Tabell 4 Oppslutning om naturopplevelses motiver for friluftslivsutøvelse innen aktivitetene frikjøring ved anlegg, frikjøring i fjellet, kjørt i alpinanlegg og skitur i fjellet

<i>Naturopplevelses motiver</i>	Frikjøring ved anlegg	Frikjøring i fjellet	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
Jeg får oppleve naturens stillhet og fred	59.1	72.3	64.8	75.7
Jeg får oppleve landskap og stemninger i naturen	47.3	61.3	59.4	70.8
Jeg får oppleve samhørighet med naturen	35.9	55.5	37.3	52.3

I det man forestilte seg at naturens betydning og verdi ble redusert med de nye aktivitetene, så man også for seg holdninger til natur og miljøvern ville forsvinne rett ut til fordel for en selvopptatt uansvarlig gjennomkommersialisert selvdigging i jakten på en identitet og personlig utvikling. Også på dette punkt ser det ut til at virkeligheten er en annen. Jørgen Aamot beretter om et svært nøysomt miljø hvor det viktigste er å være i fjellet for å kjøre på ski. For å kunne være mest mulig på ski velges billigste alternativ når det gjelder reise og opphold, i løpet av sesongen blir det mange overnattinger i bil og telt og mye posemat på primus. Men samtidig er frikjørerne kompromissløse, når det gjelder utstyret; for å kunne

⁴ I denne framstillingen er kun en del av motivspørsmålene tatt med og motivgruppene som blir presentert er framkommet gjennom en faktoranalyse av alle motivspørsmålene. For en grundigere beskrivelse av motivundersøkelsen se innlegget Motiver for friluftslivsutøvelse (Odden & Aas 2002) på denne konferansen, samt Odden (2002).

For en nærmere dokumentasjon av Levekårsundersøkelsen se Vågane (2002).

kjøre der hvor de ønsker og på den måten de ønsker er de hele tiden opptatt av å velge best mulig / mest funksjonelt utstyr til formålet. Jørgen forteller videre om en gruppe ungdom, som synes ganske miljøbevisst, men samtidig ungdom som har gjort klare valg i forhold til hvordan de både forvalter og uttrykker deres miljøbevissthet. Natur og miljøvern er ikke en del av deres hovedmotiver for å drive med friluftsliv, holdningene til natur og miljøvern er i stedet knyttet til hvordan de lever deres dagligliv. Det betyr likevel ikke at det ikke også markeres holdninger til natur og miljøvern innen frikjøringsmiljøet. Leser en bladet ”Fri Flyt” som er et magasin for frikjøringsinteresserte⁵, finnes det flere innlegg hvor en tar klare standpunkt i forhold til natur og miljø. Dette gjelder for eksempel i oktobernummeret fra 2001 hvor en går klart imot utbyggingen av Gaustatoppen ut fra argumenter om at alle mennesker bør ha den samme tilgangen til naturen og at aktiviteter som skjer der ikke skal være miljøødeleggende, og ikke minst at politikkene bør styre utviklingen i en retning som tar hensyn til både miljø og fremtidige generasjoner. Eller i februarnummeret fra 2001 hvor en oppfordrer politikkene til å gå inn for vide grenser og et relativt strengt håndhevet vern av Folgefonna-området. Videre står det i artikkelen:

”Norge har et prinsipielt ansvar for å ta vare på store urørte biter av Fjell-Norge. Vi har et ansvar overfor naturen i seg selv og vi har et ansvar overfor en overbefolket verden. Det å gi mennesker muligheten til å befinne seg mer enn en dagsmarsj fra nærmeste vei, hus eller rørledning er å gi dem muligheten for å føle seg små og ubetydelige.”

I begge innlegg avsløres flere holdninger som helt klart er en videreføring av tradisjonelle idealer. Artikkelen om Folgefonna innledes slik:

Tar du heisen til topps på Folgefonna skisenter, legger feller underskiene og fortsetter i rundt 7 timer sørover, kommer du til den selvbetjente hytten Fonnabu. Den ligger omgitt av ville brefall, høyt hevet over den frodige Bondhusdalen. Skal du komme hit må du gå. Lengre enn de fleste gidder, og derfor kan du også til tider være heldig å få hele palasset for deg selv. Jeg har selv sittet og sett solen bli rød i horisonten, sliten i hele kroppen etter lange dager med klatring i Bondhusbreen eller Buarbreen. Det er en eksklusiv følelse”

Det korte avsnitt peker både på idealene om at ”du skal yte for å kunne nyte”, at det er en ”eksklusiv” følelse å være sliten i hele kroppen, når man sitter og ser solnedgangen, og ikke

⁵ Se f.eks <http://www.friflyt.no/>

minst dette med å være alene i møtet med den store natur, som vi jo kjenner igjen fra bla. Nansen.

De kontemplative motivene er fortsatt veldig viktige for frikjørene. Friluftslivet utgjør også for ungdomsgruppen det rommet hvor en kan slippe vekk fra daglige rutiner stress og mas, hvor vi kan samle nye krefter og få overskudd. Disse motivene har svært høy oppslutning for frikjøring i fjellet (tabell 5), faktisk helt på linje med skiturer i fjellet. For frikjøring ved anlegg er oppslutningen markert lavere til og med lavere enn for kjøring i anlegg.

Tabell 5 Oppslutning om kontemplative motiver for friluftslivsutøvelse innen aktivitetene frikjøring ved anlegg, frikjøring i fjellet, kjørt i alpinanlegg og skitur i fjellet

<i>Kontemplative motiver</i>	Frikjøring ved anlegg	Frikjøring i fjellet	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
Jeg får forandring fra daglige rutiner	69.0	77.4	72.1	74.1
Jeg får samlet nye krefter og overskudd	71.4	89.7	80.8	81.5
Jeg kommer bort fra stress og mas	71.9	86.9	80.4	82.2

Når vi kommer til de mestrings- og spenningsrelaterte motivene skiller ungdommen og de nye aktivitetene lag med det tradisjonelle. Når det gjelder motiver relatert til mestring og spenning er oppslutningen blant begge frikjøringsgruppene mye større enn hos de andre vinteraktivitetene (tabell 6). Frikjøring i fjellet er sterkest knyttet til mestringsmotiver, mens frikjøring ved anlegg knyttes sterkest til spenningsmotiver. Så i frikjørerne i fjellet har vi med andre ord en gruppe utøvere som både er nært knyttet til den norske turkulturen på noen områder samtidig som de også slutter opp om tidens vektlegging av det utfordrende og spennende.

Tabell 6. Oppslutning om mestrings- og spenningsrelaterte motiver for friluftslivsutøvelse innen aktivitetene frikjøring ved anlegg, frikjøring i fjellet, kjørt i alpinanlegg og skitur i fjellet.

<i>Mestrings- og spenningsrelaterte motiver</i>	Frikjøring ved anlegg	Frikjøring i fjellet	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
Jeg lærer å mestre slitsomme og utfordrende situasjoner	40.1	53.2	27.2	25.9
Jeg får utviklet ulike ferdigheter	51.7	57.4	37.8	32.5
Jeg kan søke utfordringer som kan innebære risiko	34.5	31.4	13.4	7.7
Jeg opplever å ha kontroll over kroppen	49.3	58.4	40.5	41.5
Jeg får oppleve fart og spenning	60.0	48.9	28.2	16.7

Ses dette i lyset av ungdommens livsverden er dette ikke så rart. Nåtidens krav til den enkelte om å ”skape seg selv” aktualiserer behovet for å finne ut hvem ”jeg er” og hva jeg vil og kan med dette livet. Spenning, mestring og samspillet med naturen og naturkreftene kan brukes til å sette identiteten i perspektiv og individet trer i forgrunnen og blir tydelig.

Naturen kan oppleves på mange forskjellige måter, hver med sine muligheter og kvaliteter. Noen foretrekker den altoppslukende kontakt med naturen gjennom en fluestang, andre den intense fascinasjon og fortapelse i klippens og klatringens mysterium. Det er i samspillet mellom naturen, aktiviteten og den enkelte at perspektivene på en selv som menneske skapes. I det samspill forenkles verden og det bliver mulig å avprøve og få perspektiv på de forskjellige sidene av seg selv som menneske. Situasjonen er en kontrast til hverdagens uoverskuelighet, hvor oppgavene og målene er konstant uklare og alltid må tenkes over.

I frikjøring er det fokus på den kroppslige prestasjon, på hva det er mulig å få til – kroppens motorisk nærmest akrobatiske yteevne. Prestasjonsorienteringen er rettet mot ens egne evner og prestasjonen settes i relasjon til naturforholdene. Prestasjonen innebærer ikke nødvendigvis konkurranse mellom deltakerne. Spenning, mestring og samstemthet med naturen er sentralt. Gjennom intervjuet med Jørgen Aamot blir det tydelig at frikjøringen i fjellet består av mye mer enn bare å kjøre bratt på ski. Selv om det er selve skikjøringen ned en bratt renne i

Hurrungane som er drivkraften i turen, så er det veldig tydelig at den korte intense handlingen er vevet inn i en helhet som er flerdimensjonal. Skikjøringen er uløselig knyttet til naturen, naturen skaper forutsetningene for handlingen. Naturen skaper de forutsetningene vi må forholde oss til. Frikjøreren må lære seg å lese landskapet, terrengformasjonene, snøen, vinden, værforholdene og lære seg å håndtere utstyret og teknikken. Vil du kjøre bratt på ski i Hurrungane forutsetter det lang erfaring ikke kun med skikjøring, men med alt som knytter seg til det å ferdes i vinterfjellet – snøkjennskap, kunnskaper om sikkerhet og skredfare, orienterings ferdigheter etc. Olav Christensen (2001) beskriver likeledes hvordan lokalkjennskap, erfaring, dyktighet og dristighet ligger til grunn for snowboardkjørens høyt oppdrevne tempo i fjellsidene rundt Hemsedal. Skikjøreren inngår i en relasjon med naturen, snøen, skiene hvor de blir ett. Opplevelsen er relasjonell det er umulig å forestille seg naturen som en kulisse, en arena i en slik setting hvor samspillet mellom frikjører og natur er en forutsetning for å kunne lykkes. Frikjøreren må leve seg inn i og lese og forstå naturen for i det hele tatt å kunne ta seg ned bratte fjellsider. Jørgen uttrykker dette som en følelse av samstemthet med naturen.

Det kroppslige er sentralt for aktiviteten, det stilles krav til utøveren både fysisk og psykisk, og den gir gode muligheter for å oppleve mestring. Aktiviteten er overskuelig med konkrete mål og umiddelbar feedback. Det forutsetter en fokusering på oppgaven, der betyr at annet må lukkes ute fra tankene en periode. Konsentrasjonen og intensiteten i opplevelsen åpner for et utall av muligheter til å få erfaringer med overblikk, kontroll og mestring. Opplevelsen av mestring, det å lykkes med noe bidra til å gi den enkelte selvtillit og tro på egne evner.

De kroppslige element i frikjøringen synes forbundet med en høg grad av opplevd intensitet og glede, til tider enda uttrykt som sammenflytning av handling og bevissthet - flow. Flere uttrykker at de gjennom handlingene og aktiviteten opplever frihet til å være seg selv, at en kommer nærmere seg selv, møter seg selv. Opplevelsene av selvet gjennom handlingene, det kroppslige forsterkes og tydeliggjøres gjennom en solid kompetanse og erfaring.

(Csikszentmihalyi 1983, 1991, Vittersø 1994, Bandura 1982, Bischoff 1996) Det betyr ikke at den uerfarne ikke kan ha sterke opplevelser av selvet, men de fleste handlingene krever en vis ferdighet, før oppmerksomheten kan fokuseres på selve opplevelsen og intensiteten i sin helhet. Allerede i forkant er oppmerksomheten styrt - en legger merke til detaljer som har betydning for det en skal holde på med - man "ser" og leser landskapet.

Den erfarne frikjører sklir uimotståelig inn i en rytme alene med seg selv, sine handlinger, landskapet, rennen og snøen og opplever: "Tyste øyeblikk av svimlende skjønnhet, sekunder hvor sjelen løfter seg og alt henger i hop" (Lüders 1994).

Jørgen Aamot beskriver hvordan fjellet og snøen er i ens indre - det skaper en alltid nærværende lengsel etter å komme seg ut. Man er drevet ut i det perfekte, lidenskapen retter seg mot muligheten for stadig å perfektionere prestasjonen. Mestringen, det å lykkes blir sentralt. Den sterke selvopplevelsen gjør, at noen likefrem opplever skikjøringen som en virkelighet som oppleves mer meningsfull for den handlende enn virkeligheten i dagliglivet.

Leken, karstykket og fellesskapet

Samtidig som frikjøring oppfattes som noe nytt, gjenoppliver den og bærer med seg noe meget gammelt: leken og karstykket.

Leken i den folkelige kulturen hadde en samlende sosial funksjon. Fest, dans og lek var lim i det sosiale nettverk, avgjørende kulturelle midler til å fremme følelsen av fellesskap og styrke de kollektive bånd. (Korsgård 1986, Götling 1933, Eichberg 1983) Skileken om søndagen, hvor hele bygden samledes etter kirketid for at more sig i bakkene frem til mørkets frembrud. Morgedal og Sondre Nordheim er et av de sterke forbildene for nettopp skileken. Torjus Loupedalen (1947) beskriver inngående skileken som den gikk for sig i Morgedal, spenningen mellom leken, "kappleiken og karstykket".

Leken har vært en del av friluftslivet, men har nok hatt en mindre fremtredende plass de siste 30 årene. Det lekne har måttet vike plassen for det seriøse, alvorstyngede ansvaret for naturen og miljøet. Leken i friluftslivet gjenopplives for alvor med frikjørerne, her kroppsliggjøres leken – det handler om å sette kroppen i bevegelse⁶. Bevegelse kjennetegnet ved det spontane, dynamiske, kreative, prøvende, alt oppslukende, spennende – opplevelsen av ubunden frydefull lyst. Frikjørene utfordre kroppens grenser, seg selv og hverandre. Dette eksemplifiseres godt gjennom to sitater fra Olav Christensen:

"Selv om hastigheten ofte var høy, kommuniserte allikevel kjørerne forbløffende godt seg imellom. Jeg forstår dette fenomenet som et utslag av at de kjente lekens prinsipper, de hadde forhandlet seg imellom, hadde utviklet samforståelse og visste hva som skjedde eller kunne skje. Kjørerne bak var sterkt

⁶ Leken gjenfinnes i alle de nye aktivitetene ikke kun friljøringen. Tenk bare på elvepadlerens og surferens lek med strøm og bølger, kiterens lek med vinden og underlaget (snø / vann) etc.

fokusert på de foran, og kunne derfor handle raskt når det var påkrevd. Leken var dels dette sosiale spillet, dels utfordringen i å møte hver sving og takle hver landing, dels å føle spenningen som fulgte av hastighet og uforutsigbarhet. Situasjonen var ikke bare velkjent men selve målet for den tid de tilbrakte i fjellet.” (Christensen 2001)

”Improvisasjon er en av de store gledene i snowboard frikjøring, en frihetens uttrykksform som virker rekreative for dem ” (Christensen 2001)

Leken er ikke bestemt via formen på eller innholdet i en handling /aktivitet, men gjennom den lekenes oppfattelse av handlingen, gjennom opplevelseskvaliteten. Leken foregår i en virkelighet som oppleves atskilt fra den "egentlige" virkeligheten også beskrevet som en utkobling av verden omkring deg og den er uten forbindelse med overlevelse, produksjon og profitt. (Csikszentmihalyi 1981, Ellis 1973)

”Den frie, intense og engasjerende leken i fjellet og den uavhengige og pliktfrie tilværelsen på Totten Caming ble satt opp mot det livet som ”voksne” levde” (Christensen 2001)

Vi spurte Jørgen Aamot om hvorfor han drev med frikjøring, hvorfor han skulle kjøre ned alle de bratte renner og fjellsider. Først ble han ganske stille, men svarte så: ”Ja, men fordi jeg bare MÅ”... som Mallory`s svar da han ble spurt om hvorfor han ville klatre på Mt. Everest: Because it`s there! (I Csikszentmihalyi 1991 s.17) Om dette skriver Csikszentmihalyi at motivasjonen bag en aktivitet er selvforklarende ut fra den virkelighet den foregår i.

"Because it`s there" is for a climber a basic protocol-statement, an explanation that needs no justification beyond itself. It belongs to the reality of mountaineering, and any attempts to translate it into other motivational systems, be they those of the layman or the psychoanalyst, entirely miss the point of that particular reality." (Csikszentmihalyi 1991 s.17)

Jørgen fortsatte deretter med å snakke om betydningen av helheten. Opplevelsen av samspillet mellom det krevende og alvorlige, det lekne frydefulle selvbekreftende, samværet og samspillet med de andre på turen, kombinert med det å ferdes i og være i storslått natur som byr på opplevelser av både stillhet og utfordring. Denne salige blandingen av at de tingene han foretar seg kan ha store konsekvenser både for ham og de andre hvis de ikke har den nødvendige erfaringen til å ferdes der de gjør og mestre de kravene og utfordringene naturen byr på, blandet med et følelsesmessige og opplevelsesmessige engasjement. Det er denne

blandingen som oppleves så meningsfull at det er verdt å jobbe i månedsvis på skiferbruddet på Oppdal for å tjene penger nok til å komme seg på tur.

Fellesskapsfølelsen, det sosiale har vært ett av de punktene man har sett for seg ville forsvinne ut av friluftslivet med en stigende individualisering, men slik vi ser det er det ingen tegn til det. Ungdomsforskerne understreker at ungdommens individualitet er preget av paradokser – de unge vil ha plass til en individualitet, men den skal aksepteres av andre. Nok skal man være unik, men man skal samtidig ikke skille seg så mye ut at man ikke er en del av miljøet. Jørgen beskriver hvordan det for noen frikjørere er viktig å ha spesielle kjennetegn. Olav Christensen beskriver hvordan at kjøringen til den enkelte frikjører kan oppfattes og identifiseres som kjørerens signatur i landskapet – en måte å skrive seg inn i landskapet, skrive seg inn i historien for en stund. Videre beskriver Christensen snowboardmiljøet på Totten Camping som et frodig fellesskap:

”Vanligvis pleide snowboarderne å kjøre sammen i grupper, fra to-tre til åtte-ti personer. De kjente hverandre og hverandres fysiske og tekningsk kapasitet, og på turen nedover de ofte stupbratte fjell og skogsløypene var det oftest en ekspert som tok ledelsen i en type følg-lederen-lek.” (Christensen 2001)

”Men konkurransen om det beste sporet sto ikke i veien for gleden over fellesskap; begeistring er smittende: ”Når det er masse venner rundt deg og alle er like storks, trekker alle opp stemningen”, forklarer Hanne.” (Christensen 2001).

Kommersialisering

Den kanskje mest i øynefallende forskjellen mellom det vi kan kalle den norske turkulturen og de nye aktivitetene er forholdet til de kommersielle kreftene. De kommersielle kreftene er et vidt begrep, men i denne sammenhengen sikter vi først og fremst til utstursreklame og andre former for markedsføring, samt personlig sponning.

Den norske turkulturen har tradisjonelt stått i sterk kontrast til det moderne forbrukssamfunnet. Gjerne synliggjort gjennom et uttrykk som ”Friluftsliv er et rikt liv med enkle midler”. Toneangivende krefter i det norske friluftslivsmiljøet har siden 1970 tallet arbeidet aktivt for at friluftslivet skulle framstå som en positiv vegviser til et mer naturvennlig samfunn (Faarlund 1974, Telnes 1992). Siden friluftslivet ble tillagt denne store og viktige oppgaven ble det også viktig å holde friluftslivet rent for kommersiell påvirkning. Derfor ble

det lagt vekt på et stillfarende og naturnært friluftsliv med bruk av enkelt utstyr i naturmaterialer. Dette er et syn på friluftslivet som langt på veg er blitt innarbeidet i den nasjonale naturforvaltningen, og kommer blant annet klart til uttrykk i våre to stortingsmeldinger om friluftsliv (Miljøverndepartementet 1986-87, 2000-01).

Nå vil det likevel være feil å påstå at det norske turfriluftslivet er upåvirket av de kommersielle kreftene. En rask kikk i Fjell og Vidde som er medlemsbladet til Den Norske Turistforening viser med all tydelighet at dette ikke er tilfellet. Bladet er spekket med reklame for friluftslivsutstyr og kommersielle arrangementer, supplert med redaksjonelt stoff om utstyrtester og omtale av DNT's kommersielle virksomhet. Likevel forandrer dette ikke hovedinntrykket av at det norske turfriluftslivet står for noe enkelt og naturnært. Et friluftsliv som gir et pusterom fra vår gjennomkommersialiserte hverdag.

Stilt opp mot dette er mange av de nye og mestringsorienterte aktivitetene sterkt preget av markedskreftene. Anders Våge Nilsen som er redaktør i frikjøringsbladet Fri Flyt sier at koplingen mellom frikjøringsaktiviteten og utstyrspodusentene er tett, og at frikjøringskulturen delvis er kommersielt forankret⁷. Dette er også det inntrykket man får f.eks ved å lese frikjøringsblader, se frikjøringsvideoer eller være til stede på en frikjøringskonkurranse. Reklamen er overalt og da ikke først og fremst som et vedheng, men som en integrert del av det hele. Det virker på en måte å være en slags symbiose mellom utstyrprodusentene og frikjørerene. Frikjørerene kan bidra til dette fellesskapet i form av at de er forbilder for en stor og kjøpesterk ungdomsgruppe. Deres valg av klær og skiutstyr har stor markedsføringsverdi og bidrar til å gi merkevaren kredabilitet. De store utstyrprodusentene knytter da også gjerne til seg noen av de beste frikjørerene for å få eneretten til å bruke deres navn og bilder i reklamesammenheng samtidig som disse også kan gi verdifulle bidrag i produktutviklingen.

Tilbake får frikjørerene er bredt utvalg av utstyr fra en utstyrsindustri som stadig utvikler nye ski- og bretttyper som gir nye utfoldelsesmuligheter. De beste kjørerene blir også som nevnt knyttet opp mot produsentene og kan få sponset utstyr og reiser til attraktive frikjøringsområder over hele verden. På denne måten får de finansiert sin store lidenskap og får muligheten til å dyrke sin aktivitet i stedet for å måtte jobbe. For å oppnå en slik privilegert og prestisjefylt posisjon blir det viktig for frikjørerene å skape seg et navn i miljøet.

⁷ Innlegg på Snøskredkonferanse i Stryn 24-27.10.02

Det er derfor ikke uvanlig at frikjørere på veg opp, kjøper seg inn i film produksjoner for å nå ut til et større publikum med sine bedrifter. Eller at de gjennomfører spektakulære og risikable stunts for å bli lagt merke til.

Forholdet mellom frikjøringsmiljøet og utstyrprodusentene er også i følge Jørgen Aamot preget av gjensidighet. Godt og funksjonelt utstyr er nærmest en forutsetning for å drive aktiviteten. Derfor blir utvikling og forbedring av utstyret blir hilst velkommen, samtidig som man blir mer villig til å ta de negative sidene ved kommersialiseringen med på kjøpet. Dette dreier seg i første rekke om en voldsom utstyrfokusering og et stort kjøpepress, og for enkelte et press på å reklamere for utstyr de kanskje ikke helt kan gå god for.

Selv om frikjøringsmiljøet er sterkt preget av de kommersielle kreftene har utøverne også et veldig bevisst forhold til hva som foregår. Ingen tror produsentene er snille onkler som gir bort utstyr for å være greie. Reklame og salgstriks blir lett gjennomskuet. Produsenter med dårlig utstyr og en feil holdning til aktiviteten blir latterliggjort. Sponsorer blir melket etter beste evne. Jørgen gir et bilde av et miljø som forholder seg aktivt til de kommersielle kreftene. Dette stemmer også godt med det Olav Christensen finner blant snowboardere i Hemsedal. Hvor mange av disse deltar i et aktivt samspill med utstyrsprodusenter og markedsførere både i forhold til utstyrsutvikling, markedsføring og ulike snowboard arrangementer.

I forhold til de kommersielle kreftene er det trolig grunn til å snakke om at de nye aktivitetene representerer et brudd i forhold til den etablerte turkulturen. Mens man tidligere tok avstand fra kommersiell innblanding i friluftslivet på et nærmest ideologisk grunnlag, betraktes de kommersielle innslagene i de nye aktivitetene som en nødvendig del av hverdagen, det som gjør det realistisk å kjøre mye på ski.

Sluttkommentarer

Denne måte å bruke naturen på som frikjøringen representerer blir bare mer og mer utbredt blant ungdom. Det er vanskelig å si noe sikkert om hvor stor oppslutning disse aktivitetene vil få etter hvert, men omfanget vil helt sikkert bli større enn det vi ser i dag. Det er heller ingen

grunn til å tro at nordmenn gir opp disse aktivitetene når de passerer 25 år slik at oppslutningen også på sikt vil øke i de andre aldersgruppene.

Vi mener at de mestringsorienterte aktivitetene er friluftsliv. Det er ungdommens friluftsliv, det er et friluftsliv som i høg grad er preget av nåtiden og de strømninger som gjør seg gjeldende i samfunnet. Aktivitetene inngår som deler av tydeligere identitetspakker, og de er ofte knyttet til en global ungdomskultur som også innbefatter klesstil og språk.

Samtidig er dette stadig en måte å bruke naturen på som kan forenes med sentrale verdier i friluftslivstradisjonene som respekt for naturen, at naturen har verdi og at naturen må tas vare på. Aktivitetene vokser også ut fra mer tradisjonelle aktiviteter, og selv den globale forankringen framtidene er det heller ikke vanskelig å finne tydelig linjer tilbake til vår egen friluftslivskultur rundt forrige århundreskifte.

Vi mener også at de mestringsorienterte aktivitetene er et uttrykk for de endringene vi finner innen friluftsliv generelt. Selv om disse endringsprosessene er tydeligst blant ungdom er de også virksomme blant noe eldre friluftslivsutøvere. Dette gjelder både den globale orienteringen og ikke minst utviklingen i retning av at den enkeltes identitet knyttes opp mot de aktivitetene man driver.

Det er derfor viktig å presisere at denne utviklingen neppe vil medføre en omveltning av aktivitetsmønsteret i tida framover. Det er fullt mulig å se for seg en situasjon der også tur- og høstingsaktiviteter blir brukt i en aktiv identitetskonstruksjon. Hvor mange velger å reindyrke en identitet som turgårer nærmest som en kontrast til de mestringsorienterte aktivitetene.

Litteratur

Bandura, A.: Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37. 1982.

Bischoff, A.: Unge, ungdomskultur og natur. I antologien; *Naturens Verdi*. Red. Naturrådet. Gads Forlag København 2003 (utkommer mars 2003)

- Bischoff, A. & Odden, A. Moderniseringsprosesser i utmarka – konsekvenser av endringer innenfor friluftslivet. I Utmark no.1 mai 2000.
- Bischoff, A.: Nye måter å bruke naturen på – friluftsliv eller tøys? I konferanserapport fra konferansen ”friluftsliv i grenseland”, Oslofjordens Friluftsråd juni 2000
- Bischoff, A & Odden, A.: Ungdom og friluftsliv – endringer i lys av modernitetsprosesser. I Naturforvaltning og samfunnsfag II. Referat fra konferanse 12-13.10.1999. DN-notat 1999-6
- Bischoff, A.: Ungdom og friluftsliv - endring fra tradisjonsoverføring til valg og personlig utvikling. i Rapport fra konferansen “Forskning i friluft” FRIFO 1998
- Bischoff, A.: Friluftsliv, ungdom og personlig utvikling. Speciale. Københavns Universitet 1996
- Csikszentmihalyi, M.: Flow. Optimalopplevelsens psykologi. Munksgaard 1991.
- Csikszentmihalyi, M.: Deep Play and the Flow Experience in Rock Climbing. I Harris, J. & Park, R. (ed.): "Play Games & Sports. Human Kinetics Publishers, Inc. 1983.
- Csikszentmihalyi, M.: Some Paradoxes in the Definition og Play. I Cheska, A.T.: "Play as Context" Leisure Press 1981.
- Eichberg, H.: Legens kulturrelativitet. Centring 1983/4. Forlaget Bavnebakke
- Faarlund, N.: Friluftsliv Hva – Hvordan – Hvorfor. Høgfellsskolen norsk alpincenter. Hemsedal 1974.
- Götlind, J.: Nordisk kultur, Idræt leg og dans. Oslo 1933
- Korsgaard, O.: Krop og kultur. Odense Universitetsforlag 1986.
- Miljøverndepartementet 1986-87. Stortingsmeldingen nr. 40 Om friluftsliv. Oslo.

- Miljøverndepartementet 2000-01. Stortingsmeldingen nr. 39 Friluftsliv Ein veg til høgare livskvalitet. Oslo.
- Møller, V., Povlsen, J., Lüders, K.: Hooked - om vanvid og æstetik i sport og kropskulturen. Odense Universitetsforlag. 1993.
- Odden, A. 2002. Frikjøring i Norge – en studie av aktivitetens mønster og omfang, samt utøvernes bakgrunn og motiver for friluftslivsutøvelse. Innlegg på snøskredkonferanse i Stryn 24-27.10.02
- Odden, A. & Aas, Ø.: Motiver for friluftslivsutøvelse - teori, metoder og resultater fra norske undersøkelser i perioden 1974-2001. Innlegg på FRIFO's forskningskonferanse på Øyer 19-20.11.2002
- Simonsen, B.: Den objektive individualisering. Den Fri. Nyhedsbrev 3.årgang nr. 3 2000.
- Skogen, K.: Ungdom og natur: postmoderne identitetskonstruksjon eller reproduksjon av klassekultur? Tidsskrift for samfunnsforskning 1994
- Skogen, K.: Cultures and Natures – Cultural patterns, Environmental Orientations and Outdoor Recreation Practices among Norwegian Youth. Dr.polit. dissertation. Department of Sociology and Human Geography. University of Oslo 1999.
- Teigland, J.: Nordmenns friluftsliv og naturopplevelser. Vestlandsforskning. VF-rapport 7 2000.
- Telnes, A. 1992. Friluftsliv som metode til å endre holdninger og livsstil. I Emmelin, L. (red.). Nordisk seminarium om friluftslivsforskning. Nordplan Rapport 1994:3.
- Vorkinn, M., Kaltenborn, B., Kleiven, J., Riese, H., Vistad, O.I., Vittersø, J. Aas, Ø.: Hvem, hva, hvor, hvorfor og hvordan? - Forslag til standardisering av de landsomfattende undersøkelsene om friluftsliv. ØF-rapport nr. 18/1996.

Vorkinn, M, Aas, Ø & Kleiven, J.: Friluftslivsutøvelse blant den voksne befolkningen-
utviklingstrekk og status i 1996. Østlandsforskning-Rapport nr.07/1997

Ziehe, T & Stubenrauch, H.: Ny ungdom og usædvanlige læreprosesser. Politisk Revy 1983

Vågane, L.: Samordnet levekårsundersøkelse 2001 –tverrsnittsundersøkelsen.
Dokumentasjonsrapport. Statistisk sentralbyrå Notater 2002/56.

Vedlegg:

Tabell 1 Deltakelse i ulike turaktiviteter 1970-2001. (N=1334-2768)

	1970	1974	1982	1986	1993	1996	1997	2001
<u>Skitur fjellet</u>								
Alle 16-79 år	28	30	-	40	45	41	34	35
Ungdom 16-24 år	46	48	-	39	58	47	35	37
<u>Skitur skog</u>								
Alle 16-79 år	29	21	-	30	34	32	29	28
Ungdom 16-24 år	48	30	-	34	37	30	30	20
<u>Fottur fjellet</u>								
Alle 16-79 år	25	38	-	33	53	57	54	47
Ungdom 16-24 år	32	47	-	39	55	66	54	49
<u>Fottur skogen</u>								
Alle 16-79 år	38	57	-	46	72	66	70	72
Ungdom 16-24 år	49	68	-	43	72	69	71	63
<u>Bær og sopp</u>								
Alle 16-79 år	51	54	50	47	45	43	48	42
Ungdom 16-24 år	41	46	38	29	34	30	32	18
<u>Fisketurer</u>								
Alle 16-79 år	58	55	49	52	56	57	52	47
Ungdom 16-24 år	71	73	56	58	65	56	57	53
<u>Kjøring i alpinanlegg</u>								
Alle 16-79 år	4	4		21 ⁸		24		20
Ungdom 16-24 år	14	14		51 ⁹		56		48
<u>Sykling i naturomgivelser</u>								
Alle 16-79 år				18 ¹⁰	35	42	34	43
Ungdom 16-24 år				22 ¹¹	46	54	35	47

⁸ Dette tallet er ikke hentet fra SSB 1986 som ikke hadde med spørsmål om bruk av alpinanlegg, men fra Scanfact 1989 hvor dette spørsmålet var med. Undersøkelsen hadde et utvalg på 961 og data vart samlet inn gjennom besøksintervjuer.

⁹ Scanfact 1989

¹⁰ Scanfact 1989

Tabell 2 Friluftslivets posisjon som fritidsaktivitet blant utøverne innen aktivitetene frikjøring ved anlegg, frikjøring i fjellet, kjørt i alpinanlegg og skitur i fjellet, samt friluftslivsutøvere generelt.

	Frikjøring ved anlegg	Frikjøring i fjellet	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet	Friluftslivs utøvere samlet
Friluftsliv viktigste fritidsaktivitet	28	39	28	37	34
Friluftsliv viktig, men ikke viktigste aktivitet	48	54	47	50	50
Friluftsliv ingen viktig fritidsakt.	24	7	25	13	16

¹¹ Scanfact 1989